

VARHAISKANTAISET USKONNOT ELI ALKUPERÄISKANSOJEN USKONNOT

Varhaiskantaisten uskontojen kannattajia on tällä hetkellä noin 1,5 % eri uskontojen kannattajista.

Varhaiskantaisiksi uskonnoiksi kutsutaan uskontoja, joilla ei ole omaa pyhää kirjaa. Nämä uskonnot ovat syntyneet jo ennen kirjoitustaidon keksimistä ja ovat säilyttäneet useinkin maantieteellisesti syrjäisen asemansa vuoksi yhteytensä teknisesti korkeampiin kulttuureihin kaukaisena. Nykyään eläviä tunnetuimpia alkuperäiskansoja ovat Australian aboriginalit, Pohjois-Amerikan navajointiaanit, Siperian alkuperäiskansat ja Afrikan bushmannit, Kanadan inuitit ja Uuden -Seelannin maorit. Muinaissuomalaisten uskonto oli myös varhaiskantainen uskonto. Varhaiskantaiset uskonnot eivät ole kaikki samanlaisia, vaan niiden uskomusperinne ja tavat voivat olla hyvinkin erilaisia. Kuitenkin niillä on paljon yhteisiä piirteitä:

Suullisen perimätiedon "jakelu"

Suullinen perimätieto yhteisöllisyyden ylläpitävänä voimana

Koska pyhiä tekstejä ei voitu luoda kirjallisesti, oli kaikki uskonnollinen perinneaineisto siirrettävä suullisesti eteenpäin seuraavalle sukupolvelle ja säilytettävä muistissa. Suullisesta perinteestä muodostui vähitellen runomuotoista, sillä sitä oli helpompi pitää muistissa ja palauttaa tarvittaessa mieleen.

Ihminen on aina esittänyt kysymyksen: Miten maailma, ihmiset kasvit ja eläimet ovat syntyneet? Miksi ukkonen jylisee, miksi aurinko paistaa? Alkuperäiskansoilla oli näihin vastauksensa. Tällaisia kertomuksia kutsutaan **myyteiksi**. Suomalainen myytti kertoi, että maailma oli syntynyt rikkoutuneesta sotkan munasta.

Myyttien sisällön tuntemusta tarvittiin, kun haluttiin järjestää erilaisia **rituaaleja**. Jokaisessa yhteisössä oli tietäjä-samaani, jolla oli yhteisön kunnioitus ja ehdoton auktoriteettiasema. Hän oli rituaalien erikoisasiantuntija ja niiden suorittaja. Näitä kaavamaisia toimintoja voitiin järjestää esim. jumalien tai henkien lepyttämiseksi, kiitokseksi hyvästä saaliista (uhrirituaaleja) tai kun perheeseen syntyi lapsi, nuoren siirtyminen lapsuudesta aikuisuuteen (initiaatio), mies ja nainen alkoivat elää pariskuntana tai kun joku kuoli. Viimeisiä kutsutaan **siirtymäriiteiksi**.

Karjalaisessa ortodoksisessa perinteessä viedään edelleenkin haudoille ruokaa. Kuva Uudeltakirkolta kesällä 2008

Kun heimoa uhkasi jokin kriisi, esimerkiksi kuivuus tai nälänhätä, järjestettiin rituaali, **kriisiriitti**. Viereisessä kuvassa on lakotojen käyttämä väline henkitanssissa, jonka oikein suorittamisella uskottiin biisonien palaavan ja valkoisten jättävän taas maat intiaaneille

Vuoden kiertoon liittyi varsinkin maanviljelyskulttuureissa paljon rituaaleja kylvötöiden alkaessa ja sadonkorjuun yhteydessä (**kalendaaririitit**).

Kuva: Riina Ojala

Stonehenge on yli 5000 vuotta vanha Englannin lounaisosassa sijaitseva maanviljelijöiden aikaansaama rakennelma. Heille oli tärkeää tietää kylvöjensä takia auringon kiertokulku. Rakennelmaa on arveltu eräänlaiseksi kalenteriksi. Tästä tärkeästä paikasta muodostui myös vuotuisten riittien suorituspaikka.

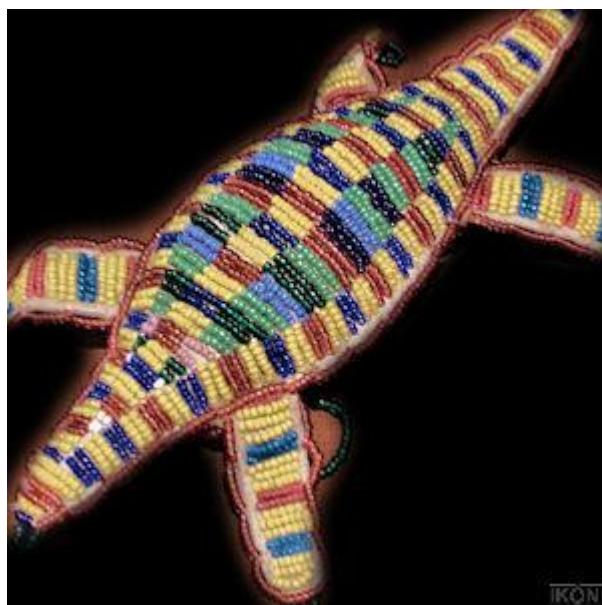
Rituaalien suorittamiseen tarvittiin yhteisöä ja yksilö tarvitsi suojakseen yhteisön. Kuolemakaan ei siirtänyt ihmistä pois yhteisön jäsenyydestä lopullisesti vaan vainajan

katsottiin seuraavan vielä tuonpuoleisesta oman sukunsa ja heimonsa elämää. **Esi-isiä** oli kohdeltava kunnioittavasti, mikä näkyi hautausrituaaleissa ja vainajan muistojuhlissa myöhemminkin. Vainajien mukaan haudataan saatettiin panna hyvinkin arvokkaita tarveesineitä ja ruokaa tulevaa elämää varten. Näillä toimilla elossa olevat sukulaiset halusivat varmistaa myös oman onnensa. Jos vainaja ei ollut tyytyväinen kohteluunsa hänen uskottiin aiheuttavan jotain pahaa.

Panteistinen jumalakäsitys

Jumaluuden uskotaan olevan persoonaton voima, joka esiintyy kaikkialla luonnossa. Intiaanien oli vaikeaa ymmärtää, että joku tahtoo omistaa maata. Luonnon sieluttaminen eli **animismi** oli tyypillistä varhaiskantisissa uskonnoissa. Intiaanit puhuivat äiti maasta, suomalaiset maaemosta. Erilaisilla luonnon paikoilla: kivillä, lähteillä, metsällä, tähdillä, ym. oli omat henkiolentonsa, jotka olivat todellisia näiden paikkojen omistajia eli haltijoita.

Manalla, joka ymmärretään yliluonnolliseksi voimaksi, suojauduttiin pahoja **yliluonnollisia** voimia vastaan. Manaa voi olla määrättyissä paikoissa: erikoisissa kivissä, lähteissä, puissa, eläimissä, esim. suomalaisille karhu oli pyhä eläin. Heimopäälliköissä ja samaaneissa oli manaa, jonka voimalla he pystyivät parantamaan tai hallitsemaan, olemaan yhteydessä yliluonnollisten voimien kanssa. Suomalaisessa perinteessä sana väki on mana-käsitteen vastine. (väkipyörä, väellä ja voimalla). Jotkut uskovat edelleenkin **amulettien** tuovan hyvää onnea ja pitävät niitä mukanaan. Amuletti sisältää siis manaa. Ilman manaa ei voinut harjoittaa **magiaa** eli yliluonnollisten voimien pakottamista toimimaan halutulla tavalla. Magiaa tarvittiin moneen asiaan. Loitsuissakin oli manaa ja niitä voitiin käyttää kala- tai metsästysonnen saamiseen. Loitsuilla pidettiin pahat henget kurissa ja houkuteltiin onnea lähelle. Joskus loitsuilla haluttiin pahaa toisille, silloin puhutaan **mustasta magiasta**.

Ihmiset, eläimet tai paikat, joissa uskottiin olevan manaa, olivat **tabuja**. **Tabuun sisältyy myös pyhän läsnäolo**. Jos joku oli tabu, siihen ei ollut lupa koskea, koska mana saattoi virrata pois ja vahingoittaa koskijaa. Tabusäännön rikkojan oli suoritettava **uhritoimitus** itsensä ja heimon puolesta. Meidän kulttuurissamme voisit mietitä, miltä tuntuisi, jos olisit heittänyt Raamatun tai Suomen lipun roskakoriin .

